

УДК 327::911.3]:620.9(510:5-191.2)

Српска политичка мисао
број 2/2014.
год. 21. vol. 44.
стр. 133-155

Оригинални
научни рад

Драгана Д. Митровић

Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

Драган Траиловић

Институт за политичке студије, Београд

ГЕОПОЛИТИКА КИНЕСКЕ ЕНЕРГЕТСКЕ СТРАТЕГИЈЕ У ЦЕНТРАЛНОЈ АЗИЈИ*

Сажетак

Аутори анализирају утицај настојања НР Кине да повећа своју енергетску безбедност кроз низ билатералних енергетских аранжмана са државама Централне Азије, али и Русијом, те земљама на ободу Каспијског мора на билатералне односе Кине са овим земљама, њихову мултилатералну сарадњу, и нарочито односе са Русијом. Наиме, аутори полазе од промењене улоге Кине, која као друга економија света, израсла на извозно оријентисаним извозним индустријама, великим потрошачима енергената, постаје рањива због бржег раста потрошње енергије од укупног раста економије, а нарочито раста производње енергије, што је чини све зависнијом од повећаног увоза.

Настојећи да умањи своју енергетску зависност, Кина иницира низ истовремених, мада дугорочних мера, које се састоје од усвајања нове енергетске стратегије и њеног реализовања кроз реформе система домаће енерго индустрије, повећања домаће производње, повећања потрошње обновљиве енергије и штедње, повећање увоза енергената, његова структурна и географска ди-

* Овај текст је настао као део рада у оквиру пројекта „Политички идентитет Србије у регионалном и глобалном контексту“, бр. 179076, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

ферсификација, стварање стратешких резерви нафте, улагање у изворе нафте и гаса у иностранству, улагање у транспортне капацитете и закључивање дугогодишњих уговора о увозу нафте и гаса кроз ову инфраструктуру.

Аутори пореде начине и садржај једновременог кинеског продора на тржишта земаља у именованим географским подручјима, у настојању да уочи стратегију овог наступа и њену садржинску, географску и временску доследност. Аутори потврђују основну претпоставку да реализујући нову енергетску стратегију Кина суштински мења квалитет билатералних односа са овим земљама постајући изузетно битан економски, а тиме и политички партнер свакој од њих. Закључују да остварујући елементе своје нове енергетске стратегије Кина мења глобално тржиште енергентима и истовремено изузетно јача своју геополитичку и геоекономску улогу у Централној Азији, али и глобално.

Кључне речи: Кина, енергетска безбедност, Централна Азија, сарадња, геоекономија

ГЕОПОЛИТИКА КИНЕСКЕ ЕНЕРГЕТСКЕ СТРАТЕГИЈЕ У ЦЕНТРАЛНОЈ АЗИЈИ

1. Кинеска енергетска стратегија и њене глобалне геоекономске последице

Остварујући током тридесет и пет година спровођења политике „реформе и отварања“ непрекидни и рекордно високи економски раст, Народна Република Кина је успела да суштински промени квалитет живота својих милијарду и триста милиона становника¹⁾, поставши при том и значајан, а често и доминантни актер већине глобалних економских токова, а првенствено индустријских и трговинско-финансијских. Са друге стране овај процес је донео Кини и нову безбедносну претњу – претњу енергетске безбедности. Наиме, стопе раста које су у протеклом реформском периоду износиле готово 10%, током којих је и кинеска потрошња енергије била тек за који проценат нижа²⁾, учиниле су Кину веома зависном од увоза енергената, нарочито нафте и гаса. Тиме њена стратешка

1) Детаљније о овом аспекту кинеског развоја у Митровић, Д., „Извори и границе кинеске моћи“, *Политички живот*, бр. 1/2011, ФПН, Београд.

2) О стопама економског раста и раста потрошње енергије највећих привреда, укључујући и кинеску, видети у тексту Тверберг, Ганл, **Is it really possible to decouple GDP Growth from Energy Growth?** доступном на <http://ourfineteworld.com/2011/11/15/is-it-really-possible-to-decouple-gdp-growth-from-energy-growth/> (приступљено 12. октобра 2013.)

самодовољност бива угрожена по други пут у историји Народне Републике, иако су кинески лидери традиционално изједначавали енергетску безбедност са економском самодовољношћу.

Са друге стране, Кина је решавајући овај безбедносни изазов постала веома моћан играч на глобалном тржишту енергената, а нарочито нафте и у новије време гаса. Будући да је принуђена да увози готово 60% укупне количине нафте коју троши, прерађује или складишти као стратешке резерве, њен увоз је у 2012. години чинио 14% укупног светског увоза сирове нафте. Кинеско настојање да планираним резервама сирове нафтне допуну у ту сврху наменски изграђена постројења, снажно је утицало и утиче на тренутну цену како сирове нафте, тако и цену њеног транспорта танкерима. Кина такође увози скоро 30% гаса који троши, иако тек од 2007. године троши више него што сама произведе на годишњем нивоу³⁾, нарочито због пораста одређених индустрија које све више корист гас, али и раста гасификације домаћинства у последњих неколико, по стопи од 14% годишње.

Према анализи *ВР*-ја, Кина је 2012. године остала највећи светски потрошач енергената, трошећи 21,9% укупне светске понуде енергената те године⁴⁾. У исто време Кина производи 18,8% укупних расположивих енергената у свету⁵⁾. Иако су нафта и гас релативно слабо заступљени у структури кинеске потрошње фосилних горива (видети табелу 1), у апсолутним износима и по свом утицају у глобалним оквирима кинеска енергетска стратегија и њена реализација далеко превазилазе суверени или регионални значај. У новим околностима, већ на почетку новог миленијума, Кина настоји да створи и спроведе одрживу енергетску стратегију и у што већој мери елиминише могуће ризике који проистичу из овакве ситуације. У овом процесу, енергетска сарадња са земљама Централне Азије и Русије добија изузетно важну улогу на спољно политичкој и геоекономској агенди НР Кине.

3) Њена потрошња заправо надмашује домаћу производњу гаса тек у 2007. години, али од тада убрзано расте. Наведено према *U.S. EIA*.

4) Нужно је напоменути да гледано *per-capita* ова ситуација изгледа потпуно другачије, јер према подацима *IEA* (<http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/kwes.pdf>), мерено по глави становника Кина остаје мали потрошач енергије у поређењу са земљама *OECD*-а, као и неким земљама Средњег истока.

5) <http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/statistical-review/Country%20reports/BP-Statistical-Review-China.pdf>

Графички приказ бр. 1.
Структура кинеске потрошње енергије у 2011. години

Извор: www.thecuttingedge.com

Енергетска стратегија Кине је поступно уобличавана и по природи захтева кинеске енергетске безбедности вишестрана. Најпре, Кина од 2001. године настоји да плански уобличи и одлуком Државног савета, од 2001. године спроведе политику стварања стратешких резерви сирове нафте, које би јој, у финалној фази стварања резерви, омогућиле одрживо снабдевање упркос евентуалном прекиду увоза у периоду до сто дана⁶⁾. Додатно, Кина интензивно улаже у налазишта енергената широм планете, као и у капацитете за њихов пренос, док у исто време настоји да интензивира отварање или модернизовање домаћих налазишта, као и да реализује стратегију изградње преносних капацитета са запада на исток земље, који је најнасељенији и у коме је концентрисана индустрија и око 60% производне базе за извоз⁷⁾. Са друге стране, Кина покушава да обезбеди повећани увоз, али тако да диверсификује одредишта са којих увози нафту и гас и нарочито да се преоријен-

6) Према извештају *China Petrochemical Corp.*, прва фаза је завршена 2008. године изградњом планирана четири складишна капацитета, која су 2009. и 2010. године испуњена резервама од 103 милиона барела сирове нафте, 2013. ће бити испуњена друга фаза додавањем још 245 милиона барела, а до 2020. и краја последње, треће фазе, резервама ће бити придодато и последњих 152 милиона, чиме би се испунио план од готово 500 милиона барела стратешких резерви.

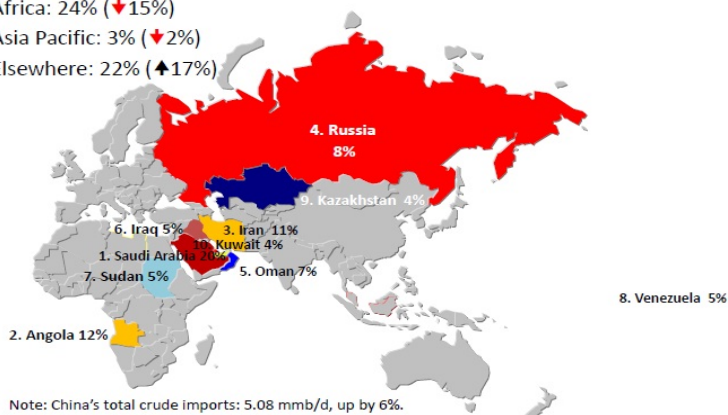
7) Mitrović, D.: „The Strategic-Security Position of China After September 11, 2001“, Centre for Civil-Military Relations, Belgrade, (03. June 2005 - Occasional paper No. 12), <http://www.ccmr-bg.org/cms/view.php?id=1849>.

тише на она географски ближа и сигурнија, са циљем да превлада заоштрени ситуацију у кључном региону Средњег истока, са кога у том моменту увози преко 60% све сирове нафте (видети Графикон бр. 2).

**Графички приказ бр. 2:
Кинески увоз сирове нафте по регионима и земљама.**

China's Crude Imports, 2011

- During 2011:
 - Middle East: 51% (▲15%)
 - Africa: 24% (▼15%)
 - Asia Pacific: 3% (▼2%)
 - Elsewhere: 22% (▲17%)

У другој половини 1990-их година, кинеска влада је извршила реорганизацију државних органа који су задужени за овај сектор како би ефикасно спроводила своју енергетску стратегију. Главни владин орган за управљање сектором енергетике је Државна комисија за развој и реформу, која доноси и најважније мере и уредбе које се тичу овог сектора. Међутим, обзиром да су надлежности Комисије огромне и тичу се укупне кинеске економије и реформе у целости, 2008. влада формира и Националну администрацију за енергију, са намером да она постане главни регулатор овог сектора. Она је тако надлежна за одређивање цена на велико енергената, спровођење енергетске политике владе, као и одобравање нових пројеката у сектору енергетике. Међутим, због преклапања надлежности, као и велике фактичке моћи и утицаја директора државних нафтних корпорација које доводе до паралелних нивоа одлучивања у неформалној сфери, влада 2010. оснива и Државну комисију за енергију као кровну институцију, која би требало да координира рад различитих институција под Државним саветом, тј. владом. У другој половини 1990-их година влада вр-

ши обједињавање већине фирми које послују у сектору нафте и гаса у две државне и вертикално повезане фирме: *China National Petroleum Corporation (CNPC)* и *China Petroleum and Chemical Corporation (Sinopec)*, које послују као конгломерати и имају низ ћерки-фирми уз чију помоћ доминирају кинеским тржиштем нафте и гаса. *CNPC* и *PetroChina*, њена ћерка-фирма, производе око 80% кинеске нафте и 60% гаса⁸⁾. *Sinopec* са друге стране се доминантно бави прерадом и продајом, док тек настоји да се више активира у области истраживања и екстракције. Друге, сада већ велике и моћне државне фирме у овој области су формиране у последњих неколико година. *China National Offshore Oil Corporation (CNOOC)*, чији је доминантни посао истраживање нафте на мору, тако да је она постала такмац двома најмоћнијим корпорацијама и у истраживањима и екстракцији у Јужном кинеском мору, али све више и у преради и продајној мрежи готових производа. *Sinochem Corporation* и *CITIC Group* су битни новији учесници на кинеском нафтном тржишту, али далеко мањи од раније поменутих. Страним нафтним корпорацијама је дозвољено да оперишу на кинеском тржишту, али углавном у области *offshore* истраживање и екстракције нафте и неконвенционалних гасних поља, али под условима да оснују заједничко улагање са домаћим фирмама у коме кинеске државне фирме имају доминантни удео у производњи, и које такође постају и оператери пројекта по повраћају трошкова развоја, док стране компаније углавном нуде технологију и друга знања.

Имајући у виду два битна елемента ове стратегије - повећање и диферсификацију увоза нафте и гаса, као и других енергената (угља и електричне енергије), Русија и земље Централне Азије и каспијског региона добијају веома значају улогу у њеној реализацији. Са друге стране, пожељно је смањивати зависност од увоза нафте из безбедносно проблематичног региона Средњег истока⁹⁾.

Паралелно са овим процесом и не мање важно, Кина настоји да промени структуру своје енергетске потрошње и повећа енергетску ефикасност, постајући један од глобалних лидера у производњи и примени инсталација за обновљиву енергију ветра и сунца, али и нуклеарну енергију¹⁰⁾. Додатно, у два последња петогодишња плана развоја Кина је уградила веома високе стандарде уштеде

8) IEA.gov

9) Hayoun, M., "China seeks new oil suppliers amid Mideast turmoil", *Al Jazeera America News*, <http://america.aljazeera.com/articles/2013/9/12/china-seeks-new-oil-suppliersamid-mideastturmoil.html>

10) »Non-fossil fuels to take up 11.4% of China's energy use«, 2011-03-04, Xinhua http://www.chinadaily.com.cn/bizchina/2011-03/04/content_12117490.htm

енергији по јединици новостворене вредности производа¹¹⁾. Њен избор, логичан и тешко заменљив је да напоредо форсира потрошњу и производњу и традиционалних и нових врста енергената.

Позорност глобалних конкурената међу купцима нафте и гаса привукла је нарочито после 1993. године када постаје нето увозник нафте, да би у последње три године (2011-2013) њена тражња за нафтом чинила преко 60% раста укупне светске тражње за нафтом. Кинеска потрошња нафте од око 10,9 милиона барела на дан, подстакнута високим економским растом и вртоглавим порастом куповине аутомобила у 2013. години премашује домаћу производњу за 6,3 милиона барела дневно¹²⁾. Септембра 2013. Кина престиже САД и постаје највећи светски увозник нафте¹³⁾ и то упркос томе што тада нафта чини само око 23,1% њене укупне потрошње енергије¹⁴⁾. Све ово додатно оптерећује њено настојање да повећа своју енергетску безбедност. Иако су кинески лидери настојали да избегну ситуацију из 60-их година XX века у коју Кина запада после кинеско-совјетског сукоба и повлачења совјетских стручњака и последичне обуставе свих пројеката и испорука енергије из СССР-а, од када је за кинеске лидере енергетска безбедност готово изједначена са енергетском самодовољношћу, рекордно високи и континуирани раст њене економије ово чини немогућим.

Геополитичке и безбедносне последице кинеског настојања да обезбеди или повећа енергетску безбедност су имале тектонску јачину у региону Источне Азије, а приметну у региону Централне и Јужне Азије, будући да су се кинеска настојања сударала са сличним или истоветним настојањима глобалне супер силе, САД, као и регионалних сила, попут Јапана, Индије или суседа у Јужном кинеском мору. Јачање кинеске поморске моћи са циљем да се оспособи да контролише комуникацијске линије и руте за транспорт нафте од Персијског залива, преко Индијског океана, све до својих лука и нарочито у свом ширем приобаљу (видети графички приказ

11) У усвојеном 12. петогодишњем плану друштвеног и економског развоја за период 2011-2015., усвојени су циљеви повећање удела нефосилних горива на 11,4% у укупној потрошњи енергије; смањене потрошње воде по јединици новододате вредности индустријског производа за 30%; смањење потрошње енергије по јединици вредности БДП за 16%; смањење емисије CO₂ по јединици ГДП за 17%; повећање пошумљених површина на 21,66% територије.

12) Наведено према U.S. Energy Information Administration: www.eia.gov.

13) Доступно на: <http://www.foxnews.com/world/2013/10/10/data-show-china-passing-us-as-biggest-oil-importer-as-economic-growth-car-sales/>

14) О тренутном стању и трендовима кинеске енергетске позиције видети интервју са г. Фан Бијем, на <http://cornerstonemag.net/chinas-changing-energy-mix-an-interview-with-fan-bi/> (приступљено 12. октобра 2013.)

бр. 3), изазвало је очекивану и мултипликовану реакцију и прилично подозрење Јапана и других америчких савезника у региону, те дало спољни подстицај или оправдање за нови талас трке у наоружању у овом делу света.

2. Улога земаља Каспијског региона, Централне Азије, Русије и ШОС у новој кинеској енерго стратегији

После распада СССР-а подручје Централне Азије, као и Каспијска регија постају поново поприште великог геополитичког и геоекономског надметања, нарочито будући на економско и друштвено урушавање Русије током првих седам година 1990-их и остављање њеног традиционалног „дворишта“ отвореног за нову Игру сенки, овог пута између САД, Јапана, ЕЗ, Турске, Ирана и мобних мултинационалних корпорација из области енергетике. Кина је у то време превасходно заинтересована да се разграничи са новонасталим државама, бившим совјетским републикама, од тада њеним суседима, са којима има границу дугу 3.300 км, као и да се економском сарадњом осигура од етничких тензија на својим западним границама, а тиме и смањи издатке за одржавање сигурних граница, како би своје ресурсе усредредила на економску реформу.

У време када усваја и креће са реализацијом своје нове енергетске стратегије и свакако имајући и енергетску безбедност у виду, Кина појачава своју активност у региону Централне Азије и учвршћује и интензивира своје добросуседске односе са Русијом кроз свеобухватан споразум о стратешком партнерству, са којом развија блиске и интензивне односе сарадње на свим пољима, а нарочито на спољно-политичком плану. Оснивање Шангајске организације за сарадњу можемо посматрати у контексту кинеског настојања да, заједно са Русијом, а у складу са својом спољно-политичком доктрином о потреби изградње новог међународног политичког и економског поретка, овог пута у свом непосредном суседству, својом активном и прагматском политиком, базираном на прокламованом „принципу обостране користи“ заштити себе од постојећих и потенцијалних претњи, оличених и у циљевима Организације кроз борбу против „три зла“: тероризма, сепаратизма и верског екстремизма.

Развој односа економске међузависности са Казахстаном, Киргистаном и Узбекистаном, након разграничења са прве две државе и регулисања других проблема везаних за границе, од којих је и кренула сарадња у оквиру ШОС, отворио је и могућност де-

лимитне емиграције и знатне пацификације делова ових етничких група на кинеској територији. Ситуација са Ујгурима и њиховим екстремистичким организацијама на платформи тзв. Источног Туркистана, остаје неразрешено питање, мада је управо сарадњом са ове три централноазијске државе и Пакистаном, Кина успела да обесхрабри сваку подршку за организовање са националном ујгурском тематиком, а да се релативно успешно обрачунава са војним крилом четири организације које припадају овом покрету и које оперише у региону.

Од самог оснивања Шангајска организација за сарадњу поред безбедносне сарадње, као друго крило, развија и економску сарадњу. Дугорочни план организације је као стратешки циљ имао и регионални економски развој. Да би се реализовао, постепено су стварани услови и механизми регионалних интеграционих процеса. У првој фази, планирано је јачање трговине и инвестиционе сарадње, затим фокусирање на размену технологије и њен развој, и напokon, успостављање слободног тржишта за робу, капитал и услуге. У садашњој фази, инвестиције, нарочито у сектор инфраструктуре, као и либерализација трговине и њен замах су приметно напредовали на корист свих учесника.

Економски потенцијал Шангајске организације за сарадњу је огроман, нарочито у области енергетике, имајући на уму и потенцијал слободног тржишта од 1,5 милијарде потрошача за робу, услуге и трансфер технологије. Област енергетике је, са формирањем енергетског клуба, тј. радне групе за енергетику, чиме је отворена могућност за стварање енергетског тржишта Организације, оснажена, али никада до пуних могућности реализована, будући да су се све чланице више оријентисале на билатералне облике сарадње.

Оно што је велика компаративна предност кинеских фирми у сарадњи са државама централне Азије је њихова спремност да послују у често веома тешким радним условима, што им уз спремност кинеске државе да локалним владама даје и неповратне зајмове и повољне развојне кредите, те кредите за куповину наоружања, обезбеђује предност. Трговина између Кине и пет централноазијских држава је порасла са 525 милиона US\$ 1992. године на 40 милијарди у 2011. Током последњих 20 година, кинеске компаније су непрекидно присутне на овим тржиштима и то у области транспорта, телекомуникација, истраживања и екстракције енергената, производње електричне енергије, пољопривреде, образовања, медицине, културе, спорта и других области. Није нимало необично што је кинески утицај у овом делу света изузетно порастао, прате-

ћи њено економско присуство и чинећи да Кина постане други доминантни фактор у геополитичком простору пет централноазијских држава, одмах иза Русије. Од 1990-их година постепено и опрезно, а у потоње две декаде реформи много интензивније, највеће кинеске нафтне компаније (које данас по вредности асета спадају и у највеће светске) *China National Petroleum Corporation (CNPC)*, *China National Offshore Oil Corporation (CNOOC)*, *China Petroleum and Chemical Corporation (SINOPEC)* и *Petro China* јесу све присутније у овом подручју. Често кроз докапитализацију локалних државних енерго корпорација или комплетна преузимања у Русији, и у већој мери на територији држава Централне Азије, упустиле су се у тржишну утакмицу са глобално доминантним играчима, попут *Chevron*, *ExxonMobile* и *BP* у трци за проналаском нових нафтних и гасних извора или екстракцијом из постојећих. Осим тога, кинеска глад за енергијом велики је пословни подстицај и за њене мале и средње инвеститоре, да поред државних, улажу у енергетске и друге пословне пројекте у земљама Централне Азије. Са друге стране, сваки вид кинеског присуства на тржишту енергената Централне Азије и Русије, неспоран је део њене енергетско-безбедносне политике и неодвојиви и битан део развојних планова¹⁵⁾.

Кина је од септембра 2013. године највећи светски увозник сирове нафте, али и пети светски произвођач¹⁶⁾. Само 12% од 253,8¹⁷⁾ милиона тона сирове нафте које је 2011. купила широм света увезла је из партнерских земаља из ШОС, односно Русије и Казахстана, што је испод могућности и кинеских амбиција. Кинеска страна је зато била нарочито агилна у подстицању интензивирања сарадње у области заједничког истраживања нафте и гаса, нудећи своје партнерске предности – савремену технологију, финансијску подршку за истраживање и експлоатацију, ангажовање минимум 90% локалне радне снаге, поштовање домаћих прописа и еколошких стандарда. Један од најочљивијих плодова ове сарадње је транснационални нафтовод од Алатава у Казахстану до кинеске границе у аутономној области Шинђанг, који је почео са радом у мају 2006. године¹⁸⁾. Овај нафтовод, дугачак 962,2 км пројектован је да преноси 20 милиона тона нафте годишње из налазишта Актобе, Кумкол и поља Кашаган са обала Каспијског мора, док је 2006.

15) Слично разумевање овог феномена видети у Bergsager, Henrik, FNI Report 16 /20 12, "China, Russia and Central Asia: The energy dilemma", <http://www.fni.no/doc&pdf/FNI-R1612.pdf>

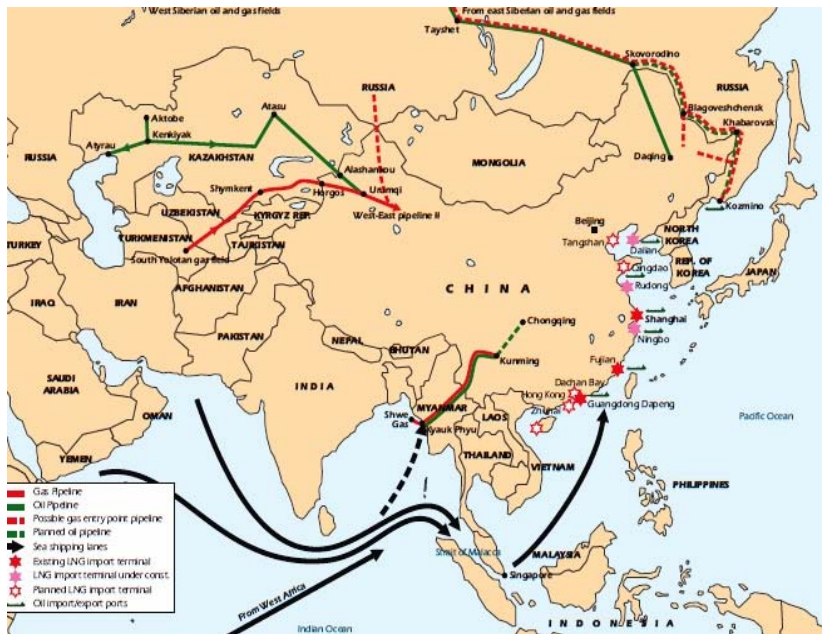
16) Према ИАЕ, у 2012. години НР Кина је производила око 4 милиона барела на дан.

17) http://www.china.org.cn/business/2012-01/11/content_24377914.htm

18) Нафтовод је коштао 700 милиона US\$, а равноправни инвеститори су две владе.

Кина кроз њега увезла око 4,75 милиона тона сирове нафте из Казахстана¹⁹⁾. Ово је иначе, само прва фаза планираног нафтовода дужине 3.000 км, вредног око 3 милијарде US\$, којим ће се сирова нафта из Каспијског мора превозити на кинески запад од Атирава (*Atyrau*), преко Кенкијака (*Kenkiyak*), до Кумкола, односно Атасуа у Казахстану до Алашанкова у Шинђангу, близу казачко-кинеске границе, а одатле на исток и југоисток Кине (видети графички приказ бр. 3). Нафтовод је у заједничком власништву *KazMunayGas* и кинеске *China National Petroleum Corporation*. У 2005. години Кина је и са Узбекистаном потписала уговор о куповини нафте вредан 600 милиона америчких долара.

Графички приказ бр. 3: Путеви допремања енергената у Кину и домаће чворишне тачке пријема.

Извор: <http://noelmaurer.typepad.com>

Током 2005. године кинески највећи произвођач нафте и гаса, *China National Petroleum Corp (CNPC)*, је споразумно преузео *Petro Kazakhstan Inc*²⁰⁾ за 4,18 милијарди US\$, што је до

19) За 2007. годину проток сирове нафте повећан је на 8 милиона тона.

20) *Petro Kazakhstan Inc*, са седиштем у Канади, је у 2004. имао производњу од 7 милиона тона сирове нафте годишње.

тада највеће кинеско улагање у иностранству²¹⁾. Са становишта енергетске безбедности ово је огроман успех кинеске компаније и Кине, обзиром да је овај потез део настојања да се умањи зависност од „загушења“ Малајског теснаца кроз који пролази најважнији водени пут нафте са Средњег истока за Кину и Јапан²²⁾, као и најкраћа поморска рута која везује ове две азијске силе са трећом - Индијом. Обзиром на апсолутну контролу коју САД и њени савезници имају над морским рутама ка и од Средњег истока, очигледна је корист и предност овог новог канала за увоз нафте за НР Кину.

Интерес Казахстана, који нема излаз на море, а планира да утростручи своју производњу нафте из 2009. током шест година, до 2015. године²³⁾, је сарадња са доказано поузданим партнером кроз уступање дела своје производње и експлоатације, изградњу нових гасовода и нафтовода за безбедну и дугорочну реализацију повећаног извоза, побољшања у технологији експлоатације нафте и гаса, као и боље снабдевање домаћег тржишта. Управо захваљујући повећаном извозу нафте и гаса ова држава је бележила у три узастопне године које су претходиле овој куповини раст БДП од 10%. Казахстан такође има интерес да кроз продор на кинеско тржиште преко њега стигне и до пацифичког. Овај интерес деле и остале земље централне Азије, будући да је ова рута само део будуће мреже гасовода и нафтовода, који би преко Кине и руског Далеког истока ишли на исток Азије ка Пацифику и тамошњим великим потрошачима. Међутим, ова настојања морају да буду подупрта огромним улагањима у истраживања нових и почетак експлоатације регистрованих извора, као и у инфраструктуру нафтовода и гасовода. Приликом посете кинеског председника Ши Ђинпинга Казахстану септембра 2013. године, богатој сарадњи којом дају пуни садржај стратешком партнерству, додају и посао у коме је *China National Petroleum Corp (CNPC)* од казачког *KazMunaiGas* за око 5 милијарди УС\$ купила удео од 8,33% пребогатог офшор нафтног поља у Каспијском мору, Кашаган. Приликом посете потписана су још 22 споразума вредна око 30 милијарди УС\$, укључујући и уговор о изградњи рафинерије нафте. Додатно, договорено је да *CNPC* финансира другу фазу развоја Кашагана, која ће уследити после 2020. године, у износу до 3 милијарде

21) Пре тога *CNPC* успева да купи и мало поље Северни Бузачи (*North Buzachi*).

22) Према релевантним подацима, увоз око 60, односно 80% нафте у обе земље пролази овом рутом.

23) У 2013. је годишња производња нафте у Казахстану износила око 1,4 милион барела на дан, према *IEA*.

УС\$. Такође, приликом ове посете су две од четири највеће кинеске банке: *China Development Bank* и *Export-Import Bank of China* одобриле зајам казахстанској државном предузећу за развој индустријских пројеката и иновација у износу од 3, односно 5 милијарди УС\$. Неспорно је да је овим пројектима геополитичка тежина Кине у Казахстану, а и Централној Азији у целини постала огромна и упадљива.

Веома велике инвестиције у истраживања и почетак експлоатације, те транспортне капацитете, су оно што је неопходно и за планирани гигантски руски нафтовод Источни Сибир – Тихи океан (*Eastern Siberia-Pacific Ocean – ESPO*), који би требало да руску нафту из Тајшета учини доступном купцима на Пацифику – Јапану, Јужној Кореји, САД и другима, преко нафтовода који би се након 4.000 км завршавао у Нахотки. Капацитет овог нафтовода би требало да буде 80 милиона тона годишње, изнад данашњих могућности производње, које су 30 милиона тона, (потврђен је капацитет резерви од 700 милиона тона у два извора). Прва фаза овог пројекта – од Тајшета до Скороводина, дужине 800 км, започета је 2005. године и завршена крајем 2008. године. Они пумпају сирову нафту паралелно са нафтоводом Омск – Иркутск, да би се спојили у Тајшету. Међутим, руска страна је најавила одлагање изградње друге фазе, и коначно се определила да иде најпре са давно договореним нафтоводом²⁴⁾ Ангарск – Даћин, којим би се 30 милиона тона сирове нафте годишње преносило до ове кинеске рафинерије на североистоку земље. Са друге стране, активност Русије је уродила потписивањем стратешког споразума између Гаспрома о снабдевању и транзиту са узбечком државном нафтном и гас компанијом, Узбекнефтгас, вредног 1,5 милијарди долара, којим се заправо гарантује руски монопол над гасом и контрола извозом гаса из Узбекистана у периоду 2003-2012. Током овог периода потписивано је више конкретних уговора о куповини гаса. Споразум је продужен по истеку, за период од 2013-2015. године.²⁵⁾

Очигледно да овај уговор ниуколико није умањио могућност кинеске сарадње са енергетским сектором Узбекистана, који поседује деветнаесте у свету, а четврте у Евроазији резерве природног гаса, али и да унапређује укупну економску сарадњу

24) Још 2001. године две земље су се на нивоу премијера сагласиле о изградњи 2.400 км дугачког нафтовода.

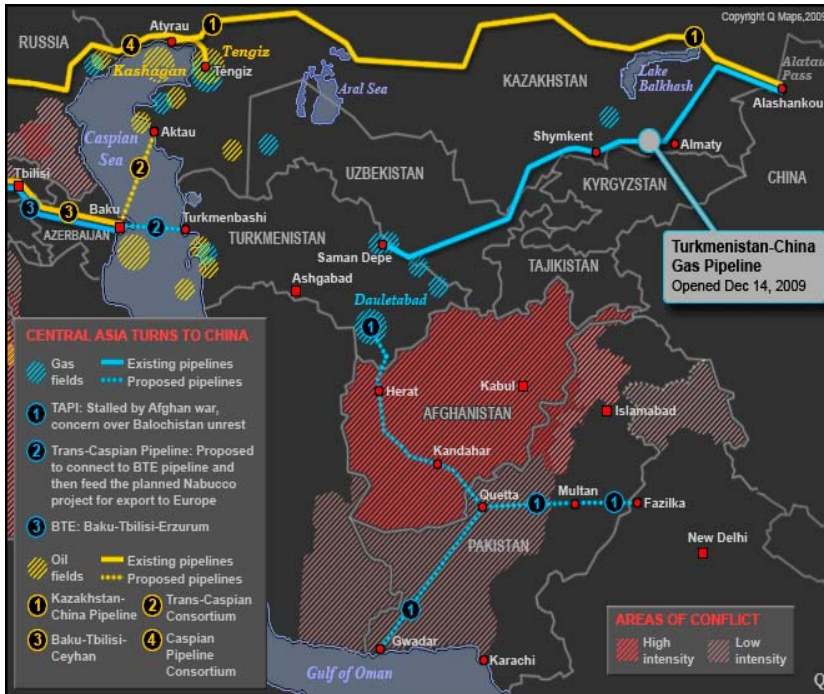
25) *Azer News*, „Gazprom clinches deal to buy Uzbek gas“, December 25, 2012. Доступно на: http://www.azernews.az/oil_and_gas/47922.html.

од обостране користи.²⁶⁾ Наиме, неколико десетина водећих кинеских фирми из различитих области пословања, укључујући и кинеске енерго гиганте *CITIC* и *CNPC*, већ увелико раде на све дубљем тржишту Узбекистана, на коме су инвестирале у готово четири стотине заједничких улагања улажући преко 4 милијарде УС\$, чиме је Кина постала највећи извор страних инвестиција у овој земљи. Кина је такође постала и трећи по вредности трговине трговински партнер Узбекистана и највећи купац његовог памука, док је Кина изузетно велики продавац опреме за телекомуникације. Најповољнији политички амбијент овог и других видова економске и политичке сарадње јесте однос стратешке сарадње који постоји између две државе и у овом оквиру су њихови односи изузетно напредовали, нарочито током претходне деценије. Како је укупна сарадња јачала, обострано корисна сарадња у области енергетике је добијала све значајније и бројније садржаје. Кинески *CNPC* и *Uzbekneftegaz*, главни носиоци ове сарадње, су 2004. године потписали споразум о енергетској сарадњи, да би две године касније потписали још два споразума о истраживању залиха нафте у пет обалских блокова на Аралском мору, заједно са Лукоилом и неколико страних корпорација. Узбекистанско крило, дуго 1.840 км, које је додато *Central Asia-China* нафтоводу је дало изузетан подстицај овој сарадњи. Узбекистански гас је кренуо ка Кини овим гасоводом августа 2012. године.

Као и суседи, Узбекистан очекује значајне кинеске инвестиције које би имале дугорочни позитиван утицај на развој његове економије. Енергетски сектор се види као полазиште, а обострани приоритет имају кинеске инвестиције у заједничко истраживање нафтних и гасних налазишта, као и природног уранијума, те сарадња у области обновљиве енергије. Заједничка заштита безбедности постојећег гасовода је обострани безбедносни задатак. Следећи корак, како и предвиђа стратегија економског развоја ШОС, би био развој инвестиционе сарадње (нарочито у области саобраћајне инфраструктуре, друмске и железничке) и трговине, који би омогућио да се у следећој етапи успостави слободно тржиште.

26) Према *Oil and Gas Journal*, Узбекистан је 2012. године поседовао потврђене резерве природног гаса које га рангирају на поменути начин.

Графички приказ бр. 4. Рута гасовода Централна Азија-Кина.

Извор: www.atimes.com

2007. године, Русија је са Казахстаном и Туркменистаном потписала уговор о изградњи гасовода, којим се гарантује извоз гаса из ове две земље преко руских гасовода²⁷⁾. Русија и Казахстан, који поседују треће, односно друге по величини светске резерве уранијума, су у исто време постигли договор о изградњи центра за производњу обогаћеног уранијума, како би њиме снабдевали треће земље за потребе снабдевања енергијом²⁸⁾. У исто време, Кина, односно *CNPC* је са Узбекнефтгасом потписала споразум вредан 600 милиона US\$, којим је купила 23 мања нафтна поља у области Бухара (Bukhara).

Парадоксално, али земља која није чланица ШОС је постала највећи кинески снабдевач природног гаса, а она њен највећи трговински партер. Кина и Туркменистан, који је због прокламоване неутралности и помало необичног изолационизма

27) <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/6649469.stm>

28) Видети: http://news.xinhuanet.com/english/2007-05/10/content_6082991.htm; Резерве Казахстана су око милион тона, а Русије око 0,8 милиона тона уранијума.

у време председника Нијазова остао изван ШОС, али и других бројних иницијатива и преговора (укључујући и оне о разграничењу на Каспијском мору), упркос томе потписују априла 2006. године споразум о изградњи гасовода Централна Азија – Кина, који би повезао Туркменистан, Узбекистан, Казахстан и Кину, и чија изградња је почела наредне године. Исте, 2007. године у јулу месецу Кина и Туркменистан потписују споразум по коме ће Туркменистан испоручивати Кини годишње 30 милијарди кубних метара (око 10,7 милиона кубних метара долази од *Amu Darya River Gas Co* у власништу *CNPC* у Туркменистану, а преосталих 19,3 милијарди кубних метара потиче из производње туркменистанског *Natural Gas Konzern*) током наредних 30 година. Испоруке су почеле 14. децембра 2009. године и након 900 дана, према подацима *CNPC*, Туркменистан је испоручио Кини више од 30 милијарди кубних метара гаса кроз гасовод Централна Азија – Кина. Наводи се да је око 400 милиона потрошача у Кини намирено овим испорукама из Туркменистана. Уједно, Кина је постала највећи купац туркменског гаса. Туркменистан је тако постао најважнији кинески снабдевач гасом, користећи за његов транзит најдужи на свету гасовод од око 8.000 км, чија изградња је коштала 7,3 милијарде УС\$ и који пролази и кроз територије Узбекистана и Казахстана (Графички приказ бр. 4). Гасовод Централна Азија – Кина је изузетно значајан за Кину јер треба да обезбеди довољно гаса којим би се снабдевао други постојећи гасовод који води од запада на индустријализовани, а енергијом, и то нарочито чистом, сиромашан, густо насељени исток Кине.

Током посете Кини, новембра 2011. године, председник Бердимухамедов потписује са кинеским председником Ху Ђинтаом споразум који најављује намеру туркменског испоручиоца гаса да количину испоруке Кине на годишњем нивоу повећа на 65 милијарди кубних метара годишње „у скорој будућности“²⁹⁾. Укупна економска сарадња између две државе убрзаним темпом напредује из године у годину. Тако је међусобна трговина, која је 2012. године вредела 10,37 милијарди УС\$ удвостручена у односу на вредност из 2011. године. Тиме је Кина постала највећи трговински партнер Туркменистана, чему је свакако допринело то што је Кина највеће страно тржиште за гас из Туркменистана, а Туркменистан највећи снабдевач Кине природним гасом.

Кина и Туркменистан су септембра 2013., приликом посете председника Ши Ђинпинга најавили успостављање стратешког

29) Balmforth, Tom, “Turkmenistan: China Export Deal Undercuts Gazprom’s Leverage,” Eurasianet.org. <http://www.eurasianet.org/node/64609>.

партнерства између две земље³⁰⁾. Заједничка декларација коју су потписала два председника је најавила унапређење међусобне сарадње у области енергетике, тј. завршетак изградње Линије Ц гасовода, као и довршетак Линије Д, како би била спремна за почетак преноса гаса 2016. године. Овај документ такође обавезује потписнице да предузму мере како би осигурали безбедност Линије А и Линије Б постојећег гасовода, као и реализацију пројекта експлоатације гаса на обали реке Аму Дарја. Такође, према документу, циљ о преносу 65 милијарди кубних метара гаса годишње биће остварен.

Сарадња Кине и Туркменистана, а нарочито она у области енергетике, има огроман значај за обе земље. Када је у питању реализовање кинеског циља повећања енергетске безбедности, Туркменистан игра велику улогу у њеном настојању да диверсификује увоз гаса. Велика додатна корист је да Кина овим путем може да увезе и користи чисту енергију, будући да се овај гас спроводи до источних обала Кине и мегаполиса попут Пекинга, који се очајнички (безуспешно) бори са последицама доминанте употребе угља.

Када је у питању диверсификација структуре коришћених енергената, па и њеног увоза, сарадња у оквиру Шангајске организације за сарадњу, показала је и на овом плану велики потенцијал. Поред настојања да развија систем властитих хидроцентрала, Кина је још увек велико тржиште за увоз електричне енергије, а Русија, Киргистан и Казахстан заинтересовани извозници, што у случају последње две државе укључује и бригу због кинеских мега пројеката скретања и преграђивања водотокова, због којих се угрожава природни прилив вода у ове државе. Киргистан, са завидним потенцијалом извозника електричне енергије и уједно чланица СТО, бележи агресивно присуство кинеског капитала у области енергетике, али и у другим областима привреде, која је далеко од атрактивног амбијента за друге стране инвеститоре. Један од значајних пројеката је заједничка кинеско-казахстанска, 4 милијарде US\$ вредна термоелектрана у Екибастусу. У оквиру радне групе за енергетику ШОС, један од најбитнијих пројеката је и координација развоја мреже хидроелектрана у Таџикистану, из којих би се електрична енергија преносила кроз Централну Азију.

30) Lu, Ning, “‘Central Asian economic belt’ befits the times“, ChinaOrg.Cn. Доступно на: http://www.china.org.cn/opinion/2013-09/21/content_30085060.htm

Један од најамбициознијих задатака ове групе је изградња пан-азијске мреже гасовода.³¹⁾

3. Геополитички и геоекономски донети кинеског продора

Државе Централне Азије су изузетно богате ресурсима и веома заинтересоване за извоз својих сировина на кинеско тржиште и преко њега даље на исток, до Пацифика. Додатно, оне у Кини виде дугорочног, поузданог и на много начина корисног економског и политичког партнера. Кинески финансијски вишкови и расположивост инвестиционих средстава чине је веома пожељним партнером за земље Централне Азије јер су њима неопходне стране инвестиције и нарочито технологија како би унапредили своје економије у целини, укључујући и енергетски сектор.

Са друге стране, геополитичка атрактивност региона Централне Азије чини га привлачним за све глобалне евроазијске актере, укључујући Русију, чији је утицај традиционално најснажнији и видљивији, али поред Кине и неизбежних Сједињених Америчких Држава, Европске уније, Турске, Индије, Ирана и Јапана. Све ове државе и Унија, као и њихове мултинационалне корпорације, настоје да максимално развијају своју економску присутност у региону, а нарочито у његовом енергетском сектору, како би ојачали властите геополитичке позиције и реализовали своје геоекономске циљеве кроз јачање утицаја на поједине земље региона или на читав регион.

Поменута посета кинеског председника Ши Ђинпинга земљама региона септембра 2013. и садржај његових разговора са домаћинима и постигнутих договора и споразума, показује да је Кина изузетно изузетно заинтересована за сарадњу са њима. Разлог лежи не само у настојању да повећа своју енергетску безбедност, већ и због старог разлога безбедности у класичном смислу њених западних територија кроз развијање безбедносне сарадње са овим државама.

Често се као ограничења и озбиљна препрека успешној реализацији кинеске доктрине о сарадњи која доноси обострану користи и онемогућава остварење пуног потенцијала ШОС износе примедбе да су Русија и Кина непомирљиви конкуренти у настојању да преузму контролу над резервама нафте и гаса из Централне Азије. Међутим, понашање обе државе - изразита стрпљивост, прагматичност и рачунање на дуге стазе, што је било очигледно

31) Matthew Brummer, „The Shanghai Cooperation Organization and Iran: A Power-Full Union“, *Journal of International Affairs*; Spring 2007, vol. 60. no. 2, pg. 188.

и у међусобном пословном „дилу“ у оквиру Источносибирског – пацифичког нафтовода, као и паралелних билатералних аранжмана са Казахстаном – указују на постојање разумевања обе стране да су им изгледи далеко бољи уколико сарађују, уместо да се надмећу.

Можда не само стицајем околности, после обостраног незадовољства условима потписаног споразума о испорукама туркменског гаса Гаспрому (Гаспромекспорту) и нарочито експлозије гаса у Ашкабату априла 2009. године³²⁾ и вишемесечног прекида испорука гаса од стране Туркменистана након тога, Туркменистан се више окреће сарадњи са Кином, а поред тога настоји и да се покаже као битан и независан преговарач у свим комбинацијама везаним за Набуко и његове идејне спонзоре. Ово је нарочито послужило као подлога за читав низ спекулација на тему изигравања Гаспрома, односно Русије од стране Кине и других централноазијских земаља и Туркменистана, а поводом кинеско-руског седмогодишњег преговарања о испорукама руског гаса Кини, где су главна препрека биле цене, односно сагласност око висине цене коју би обе стране прихватиле као повољну.³³⁾ Наиме, читава лавина спекулација, коментара и других текстова се појавила на тему кинеско-руског неспоразума и руског гаса који је наводно постао непотребан усред обезбеђеног кинеског дугорочног снабдевања из других извора. Међутим, Кина никада није одустала од куповине руског гаса и постизања договора са Москвом. Начелни договор је постигнут о томе да Гаспром испоручује Кини 38 милијарди кубних метара гаса³⁴⁾, почев од 2018. године, док се потписивање уговора са утаначеном ценом збило крајем 2013 са неколико руских енергетских компанија³⁵⁾. Дуго преговарани и очекивани споразум о дугорочним испорукама гаса и изградњи гасовода збио се приликом посете В. Путин Кини маја 2014³⁶⁾.

Неки аутори истичу антикинеске ставове или страховања због снажења кинеског присуства на простору Централне Азије

32) Pannier, Bruce, Radio Free Europe, Pipeline Explosion Raises Tensions Between Turkmenistan, Russia April 14, 2009. Доступно на: http://www.rferl.org/content/Pipeline_Explosion_Stokes_Tensions_Between_Turkmenistan_Russia/1608633.html

33) Balmforth, Tom, “Turkmenistan: China Export Deal Undercuts Gazprom’s Leverage“, November 30, 2011. Доступно на: <http://www.eurasianet.org/node/64609>.

34) оговор између два председника је потписан 5. септембра 2013. године на маргинама скупа Г-20 у Санкт Петербургу.

35) Denis Dyomkin, *Reuters* October 22, 2013, http://business.financialpost.com/2013/10/22/russia-grabs-china-oil-and-gas-export-deals/?__lsa=5117-489d.12/02/2014.

36) Liang Jun, Gao Yinan, *Xinhua*, China, Russia ink long-awaited gas deal, May 22, 2014, <http://english.people.com.cn/n/2014/0522/c90883-8730698.html>

из руске штампе, позивају се на ставове одређених личности у кинеском естаблишменту које нису имале довољно разумевања за бројна руска прерачунавања и премишљања када су у питању одређени нереализовани или одлагани пројекти, као потпору својих тврдњи да односи између два азијска цина нису засновани на искрености и подударности интереса, већ су пуни подозрења и прикривеног ривалства. Међутим, не можемо да закључимо да су то и ставови лидера ових земаља и да имају политички значај и утицај на доношење стратешких одлука. Упркос кинеском печату који ШОС носи од саме идеје па до настанка, несумњив је интерес Русије да гради и користи све могућности које ШОС нуди за реализацију читих руских геополитичких и геокономских интереса у региону, али и глобално. Мирно и стимулативно окружење можда је и најзначајнији допринос који свака држава у фази опоравка и бурног економског развоја може да добије од непосредних суседа, како би своје ресурсе алоцирала доминантно у складу са потребама своје визије економског и социјалног развоја, а што мање у одржавање мира и безбедности, те ово важи једнако и за Кину, Русију, Казахстан, Киргистан и Узбекистан. Ово поготово важи за државу са најдужом границом на свету. Додатно, након избијања светске економске кризе и кризе евро-зоне, као и америчке „шкриљчане“ енергетске револуције, за Русију је постало стратешки кључно да будућу производњу нафте и гаса усмери ка Кини. У поређењу са овим основним стратешким циљем и на њему изграђеном солидарношћу, сви ривалитети и конкурентски изазови међу савезницима и сарадницима имају неупоредиво мањи значај.

Интензивна и све више институционализована и садржајна укупна сарадња Кине и поменутих држава из састава ШОС, укључујући и сарадњу са онима из каспијског региона, је такође допринела додатном динамизму геополитичких односа у овом делу света, али и геополитичке стабилизације. У очекиваном напуштању Авганистана 2014. године од стане америчких и других трупа, нови безбедносни изазови стоје пред Кином, Русијом и централноазијским државама како би спречили преливање и ширење утицаја терористичких организација на својим територијама. Досадашња, али и планирана економска и у оквиру ње, енергетска сарадња, даје додатни стимуланс и сигурност у властите геополитичке и геокономске капацитете.

ЛИТЕРАТУРА

- Bergsager, Henrik, *FNI Report 16 /20 12*, "China, Russia and Central Asia: The energy dilemma", <http://www.fni.no/doc&pdf/FNI-R1612.pdf> 10/11/2013.
- Denis Dyomkin, *Reuters* October 22, 2013, http://business.financialpost.com/2013/10/22/russia-grabs-china-oil-and-gas-export-deals/?_lsa=5117-489d.12/01/2014.
- Galyamova Venera, "Central Asian Countries and China: Managing the Transition", in Zhang Yunling (Ed.), *China - Central Asian Countries: Making New Partnership*, Social Science Academic Press, China, 2010.
- „Gazprom clinches deal to buy Uzbek gas“, *Azer News*, December 25, 2012. Доступно на: http://www.azernews.az/oil_and_gas/47922.html. 11/12/2013.
- Kavalski Emilian, "Whom to Follow? Central Asia between the EU and China", *China Report*, Institut of Chinese Studies, SAGE publications, 43:1, 2007.
- F. William Engdahl, "China lays down gauntlet in energy war: the geopolitics of oil, Central Asia and the United States," *Asia Times*, December 21. 2005.
- Liang Jun, Gao Yinan, *Xinhua*, China, Russia ink long-awaited gas deal, May 22, 2014, <http://english.people.com.cn/n/2014/0522/c90883-8730698.html>
- Lu, Ning, "Central Asian economic belt' befits the times", *ChinaOrg.Cn*. Доступно на: http://www.china.org.cn/opinion/2013-09/21/content_30085060.htm. 10/12/2013.
- Matthew Brummer, „The Shanghai Cooperation Organization and Iran: A Power-Full Union“, *Journal of International Affairs*; Spring 2007, vol.60. no.2.
- Митровић, Д., „Извори и границе кинеске моћи“, *Политички живот*, бр. 1/2011, ФПН Београд.
- Mitrovic, D.: The Strategic-Security Position of China After September 11, 2001“, *Centre for Civil-Military Relations, Belgrade, (03. June 2005 - Occasional paper No. 12)*, <http://www.ccmr-bg.org/cms/view.php?id=1849>. 15/1/2014.
- Митровић Драгана, „Шангајска организација за сарадњу-настанак циљеви и домети нове безбедносно-економске структуре (централне) Азије (I)“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1-2/2007, стр. 219-241.
- Митровић Драгана, „Шангајска организација за сарадњу-настанак циљеви и домети нове безбедносно-економске структуре (централне) Азије (II)“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3-4/2007, стр. 113-130.
- M. Taylor Fravel, ed. *Strong Borders, Secure Nation: Cooperation and Conflict in China's Territorial Disputes* (Princeton: **Princeton University Press, 2008**).
- Svante E. Cornell, „Regional Politics in Central Asia: the Changing Roles of Iran, Turkey, Pakistan and China“, *SAPRA Foundation*, New Delhi, 2003.
- Траиловић Драган, „Централна Азија и нова Велика игра - главни геополитички актери“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1/2011, стр. 363-386.
- Twerberg, Gail, *Is it really possible to decouple GDP Growth from Energy Growth?* доступном на <http://ourfiniteworld.com/2011/11/15/is-it-really-possible-to-decouple-gdp-growth-from-energy-growth/> 12/10/ 2013.
- U.S. Energy Information Administration: www.eia.gov.
- Xuanli Liao, „Central Asia and China's Energy Security“, *China and Eurasia Forum Quarterly*, Volume 4, No. 4 (2006) p. 61-69

Way Lucan, „The Real Causes of the Color Revolutions“, *Journal of Democracy*, National Endowment for Democracy and The Johns Hopkins University Press, Volume 19, Number 3, 2008.

Dragana Mitrovic, Dragan Trailovic

GEOPOLITICS OF CHINA'S ENERGY STRATEGY IN CENTRAL ASIA

Resume

The paper offers an analyses of the consequences that PR China's attempt to increase its energy security creates when making bilateral energy agreements with different Central Asian states, Russia and Caspian littoral states. It questions its impact on bilateral relations of these countries and China, on their multilateral cooperation and especially on their bilateral and "block" relations with Russian Federation.

The authors starts their analyses with the changed position of China, which as the second biggest global economy that rose on export oriented industries – huge consumers of energy - becomes vulnerable because of its mounting energy consumption that grows faster than the economy as a whole. Especially worrisome is that growth and speed of energy demand and consumption outgrows domestic energy production, that makes China ever so dependent on increased import of fossil fuels and at the same time put her on the top position among global importers of the strategic energy goods.

While trying to reduce its energy dependency China has initiated specter of simultaneous, though long-term and strategic measures, starting with adoption of new energy strategy and its realization through reform of national system of energy industries, increasing of domestic production, increasing of renewable energy production and consumption, energy savings, increasing of import of energy – primarily oil and gas – and its structural and geographic diversification, creation of strategic oil reserves, investing in oil and gas sources abroad, investing in transport capacities and concluding long-term oil and gas purchasing deals that should be transported via mentioned infrastructure. Realization of the majority of the mentioned elements of the strategy puts Central Asian states in the orbit of the crucial Chinese strategic interests and open possibilities for multiplex cooperation and interdependency. On the other hand, for many reasons it challenges their relations with the Russian Federation, as well the one between the two pillar states of Eurasia and SCO. For the time being, though, their relations, including cooperation in energy sector, proved to be mutually stimulating and beneficial.

While aiming at exposing the strategy and its contextual, geographic and time continuity, authors compare ways and contents of the simultaneous Chinese grip on the relevant countries' markets. They confirm basic thesis that when realizing its new energy strategy, China at the same time, substantially upgrades quality of its bilateral relations with the relevant countries by becoming extremely important economic, and by that, political partner to each of them. On the other hand, within the multilateral framework, such as SCO's one China's counterbalance capacity relaxes possible tensions coming from the inherited inferior-superior positions among the other participants and also contributes to interdependency.

Authors conclude that by materializing elements of its new energy strategy China changes global energy market, and, at the same time, enormously strengthen its geopolitical and geo-economics' role in Central Asia, but also its global one.

Key words: China, energy security, Central Asia, cooperation, geo-economy

* Овај рад је примљен 23. априла 2014. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 09. јуна 2014. године.

